

АДЕКВАТНІСТЬ ОЦІНКИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. Так як становлення стабільної банківської системи забезпечується у разі достатнього рівня капіталізації кожного з учасників, у статті проаналізовано капіталізацію банківської системи України у розрізі окремих банків 1-ї групи.

Ключові слова: капіталізація, достатність капіталу, нормативи капіталу, регулятивний капітал, субординований борг.

АДЕКВАТНОСТЬ ОЦЕНКИ КАПИТАЛИЗАЦИИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

THE LEVEL OF CAPITALIZATION OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Аннотация. Так как становление стабильной банковской системы обеспечивается достаточным уровнем капитализации каждого участника, в статье проанализировано уровень капитализации банковской системы Украины в разрезе отдельных банков 1-й группы.

Ключевые слова: капитализация, достаточность капитала, нормативы капитала, регулятивный капитал, субординированный долг.

Abstract. Since the formation of a stable and reliable banking system provided only by a sufficient level of capitalization of each member of the system, the article analyzes the actual level of capitalization of the banking system of Ukraine in the context of individual banks, especially banks of the 1st group.

Key words: capitalization, capital adequacy, capital ratios, regulatory capital, subordinated debt.

Вступ. Основною умовою становлення розвиненої ринкової економіки є стабільна і надійна банківська система, завдяки якій банки можуть виконувати свої функції із забезпечувати економіку достатньою кількістю фінансових ресурсів. Актуальність дослідження проблеми адекватної оцінки рівня капіталізації банків України зумовлюється швидкими темпами розвитку банківської діяльності в Україні в умовах фінансової глобалізації та її наслідками, що відображуються, в тому числі, кризовими явищами, які загрожують стійкості всієї банківської системи. Фінансова стійкість банківської системи розглядається передусім через показники рівня капіталізації банків, який має бути достатнім (відповідним) розмірам і характеру діяльності банків.

Мета роботи: на підставі аналізу капіталізації банківської системи України у розрізі окремих банків (передусім банків 1-ї групи) обґрунтувати недостатню об'єктивність оцінки капіталізації банків України, що на думку автора, спричинено, в тому числі, обмеженістю застосованого регулятором уніфікованого підходу до оцінки показника капіталу H2; розробити рекомендації щодо вдосконалення оцінки капіталізації банків України.

Виклад основного матеріалу. Проблема капіталізації банків України досліджується багатьма науковцями і практиками [1—4]. При цьому з часом коло досліджуваних питань не меншає, а проблема не втрачає своєї актуальності. У своєму дослідженні серед множини існуючих питань щодо підвищення капіталізації банківської системи України виокремимо два, які, на нашу думку, є важливими але залишаються поза увагою дослідників, а саме:

- обмеженість розуміння проблеми капіталізації банківської системи;
- недосконалість оцінки капіталізації банків через існуючі нормативи.

Вважаємо, що проблему капіталізації банків часто звужують до проблеми величини статутного або регулятивного капіталу, це значно звужує можливості її дослідження і пошуку реальних шляхів вирішення на практиці. У зв'язку з цим відмітимо, що проблема капіталізації банків стосується не просто розміру капіталу — це проблема неадекватності капіталів банків розмірам їх активів з урахуванням ступеня ризикованості. Вважаємо, вузьке розуміння цієї проблеми, в свою чергу, породжує необ'єктивність оцінки показника H2, як через кількісну оцінку активів, так і через структуру регулятивного капіталу.

Розглянемо сучасну ситуацію з станом капіталізації банків в Україні. З метою забезпечення стабільності міжнародної фінансової системи і забезпечення найбільш справедливої конкуренції в 1987 році Базельським комітетом регулювання банківської діяльності була прийнята угода про єдині міжнародні стандарти достатності капіталу, за яким визначено норматив H2:

$$H2 = \text{Регулятивний капітал} \geq 8 \%$$

Активи, зважені за ступенем ризику

(1)

Відповідно постанови НБУ № 368 норматив N2 повинен бути не менше 10 % [5]. Формально показник дотримується всіма банками і його рівень є достатнім по банківській системі в цілому, але на практиці цього замало.

Перший раз особливо гостро проблема недостатньої капіталізації банків постала в Україні за результатами фінансово-економічної кризи 2008 року. Протягом наступних 2009—2010 рр. переважна більшість банків України інтенсивно вирішували питання капіталізації і значно збільшили розміри статутного і регулятивного капіталу. Здавалось, уже у 2011 році по системі в цілому ситуація стабілізувалась — банківська система України досягла максимального рівня показника N2. Інформацію проілюстровано на рис. 1.

Рис. 1. Рівень достатності капіталу банківської системи України у 2009—2014 рр.

Джерело: авторська розробка на основі [6].

Проте, починаючи з лютого 2014 р. на тлі нових кризових явищ у банківській системі України знову відбувається стрімке падіння обсягу регулятивного капіталу та його достатності, що, на думку автора, спричинено не стільки загальним падінням рівнем достатності капіталу банківської системи, як проблемами окремих банків.

Станом на 01.03.2014 р. у Державному реєстрі банків нараховується 181 банк (з них один перебуває у стані санації) [6], проте протягом першої половини 2014 року починається хвиля банкрутств і відкликання НБУ ліцензій у банків, які виявляються неплатоспроможними і нездатними виконувати свої зобов'язання, хоча довгий час демонстрували високі показники діяльності, в тому числі, і щодо капіталу (станом на 1.06.14 їх уже більше 20) [7]. Серед них: Банк «Формум», Брокбизнесбанк та інші. В Україні знову поширюється банківська паніка, спостерігається відтік депозитів населення з банківської системи. На думку автора, реальний стан багатьох банків є загрозливим і НБУ має посилювати вимоги до фінансової стійкості всіх банків, особливо великих.

Автор вважає, достатність капіталізації, що спостерігалась останніми роками, зумовлена тим, що показник капіталізації розраховується за всією банківською системою, тоді як банки 1-ї групи мають куди більші проблеми ніж банки 4-ї групи, а їх вплив на банківську систему є більш ніж відчутним.

Саме ці банки здійснюють наймасштабніші операції, а масштаби ризиків, які при цьому виникають, куди вищі ніж обсяги власного капіталу, що сформований відповідно до нормативу, адекватного для стандартних, більш-менш стабільних умов діяльності. Саме великі банки завдяки популярності, розгалуженій мережі та широкій рекламі, приваблюють найбільше вкладників. Водночас, саме в цих банках зосереджується близько 65 % депозитних ресурсів [6], здебільшого заощаджень населення. Інформацію проілюстровано на рис. 2.

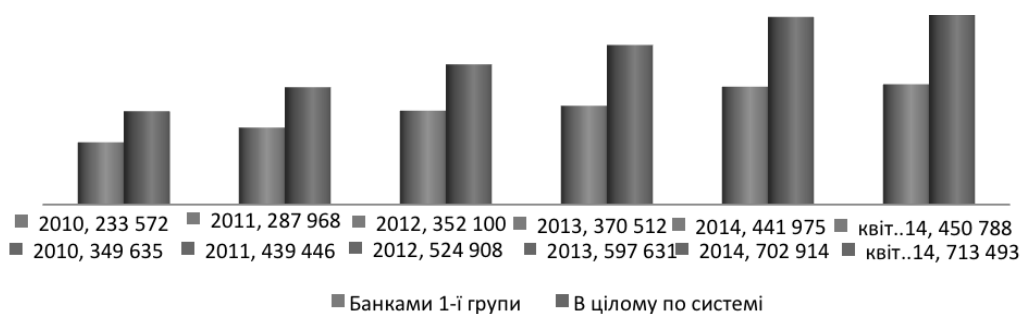

Рис. 2 Обсяги залучених коштів банками України у 2009—2014 роках, млн грн

Джерело: авторська розробка на основі [6].

У зв'язку з цим вважаємо, що можлива втрата цих коштів (значної частини депозитів населення) найбільшими банками висуває проблему капіталізації на якісно новий, соціально-економічний рівень. І тому нагляд за діяльністю таких банків має бути особливим, у тому числі, щодо підходів до оцінки рівня капіталізації. Неадекватність оцінки капіталізації банків через існуючий уніфікований підхід автор вважає однією з основних причин ситуації, що склалась сьогодні в банківській системі України. Тобто уніфікований підхід до оцінки капіталізації банків не дає можливості максимально адекватно оцінити їх фінансову стійкість через дотримання нормативів капіталу.

Через відсутність диференційованого підходу до оцінки капіталізації різних за розмірами банків, проблеми першої групи візуально пом'якшуються за рахунок четвертої, і в цілому по системі ситуація виглядає не загрозливою. Навіть коли надалі виникнуть проблеми з достатністю і адекватністю капіталу у якогось банку 3-ї або 4-ї групи, ми знову можемо їх не відчувати. Інша річ, коли ця ж проблема настане у ще одного великого банку. Це відчує одразу велика кількість вкладників і кредиторів, ми матимемо значний резонанс, а регулятору для усунення проблем необхідно буде докласти значних, можливо вже й недоцільних зусиль. Саме тому, вважаємо доцільним як превентивний захід застосовувати диференціацію щодо встановлення нормативів капіталу банків.

Розглянемо ситуацію у кількох банках з 1-ї групи, які є лідерами ринку депозитів і кредитування, дотримуються нормативів капіталу, проте, на думку автора, також мають певні проблеми. Інформацію проілюстровано у таб. 1, 2 і 3.

Таблиця 1

ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ ПАТ» ДЕЛЬТА БАНК» ЗА ПЕРІОД 2009—2014 РР.

Показник	Період						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	4.2014
Регулятивний Капітал, млн грн	535	747	1479	2761	3 416	5 419	6180
Норматив достатності РК (Н2)	16,04	13,42	12,8	11,5	11,4	10,05	10,01

Джерело: авторська розробка на основі [6].

Таблиця 2

ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ ПАТ» ПРИВАТБАНК» ЗА ПЕРІОД 2009—2014 РР.

Показник	Період						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	4.2014
Регулятивний Капітал, млн грн	688	802	1600	5619	6403	21888	22 959
Норматив достатності РК (Н2)	10,16	11,48	11,2	11,7	10,9	12,16	10,7

Джерело: авторська розробка на основі [6].

Таблиця 3

ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ ПАТ СБЕРБАНК РОСІЇ ЗА ПЕРІОД 2009—2014 РР.

Показник	Період						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	4.2014
Регулятивний Капітал, млн грн	1992157	2179914	2182607	3057947	3759245	4694540	444568
Норматив достатності РК(Н2)	29,36	14,81	24,4	16,2	16,0	14,9	10,36

Джерело: авторська розробка на основі [6].

У ПАТ Дельтабанк з кінця 2013 р. по квітень 2014 р. заборгованість за субординованим боргом зросла майже на 600 млн грн і становила 2 649 млн грн. Схожа ситуація у Приватбанку, там у 2013 р. субординований борг зріс майже на 2 млрд грн: з 960 до 2 819 млн грн. Це підтверджує, що зміна розмірів капіталу не дає достатньої інформації щодо надійності фінансової установи. Тому необхідно звертати окрему увагу на його якісну структуру.

Водночас зміни регулятивного капіталу ПАТ «Сбербанк Росії» мають інший характер, протягом розглянутого періоду в банку значно зросли обсяги основного капіталу, у 2013 р. його обсяги збільшилися майже у 2,5 разу порівняно з 2010 р. Тобто цей банк здійснює полі-

тику, що спрямована на підвищення достатності регулятивного капіталу переважно через збільшення статутного, а не через залучення субординованого боргу.

Окремим аспектом, який заслуговує на увагу є те, що темпи зростання власного капіталу великих банків постійно відстають від темпів зростання їх зобов'язань і активів, що, на думку автора, також негативно впливає на стійкість банківської системи України.

Проведений аналіз капіталу окремих банків 1-ї групи свідчить, що всі вони стикаються з проблемою капіталізації, але кожний вирішує її по-своєму. Наскільки ці дії є достатніми виявить час. Водночас вважаємо, що адекватних дій як регулятор діяльності банків і гарант стійкості всієї банківської системи має долучатись і НБУ. З огляду на це, рекомендуємо таке:

— розробити диференційований підхід щодо нормативного значення Н2 залежно масштабів і ризиків діяльності банків, адже, ризикованість діяльності прямо залежить від її масштабів, а великий банк генерує ризики для всієї банківської системи;

— при оцінці регулятивного капіталу, що включається до розрахунку показника Н2 необхідно звертати увагу, за рахунок яких елементів він збільшувався. У цілях підвищення стабільності регулятивного капіталу банків НБУ слід посилити вимоги до його структури, адже в гонитвах за прибутками банки не бажають вкладати кошти в «неробочий капітал»;

— НБУ слід контролювати пропорційність темпів росту розміру власного капіталу та зобов'язань банків, для цього можна розробити відповідний коефіцієнт співвідношення між цими показниками, який би враховував і динаміку розширення діяльності банків.

Висновки. Наукова новизна отриманих у результаті проведеного автором дослідження полягає у обґрунтуванні доцільності застосування принципово нового підходу до оцінки рівня капіталізації банків в Україні, що полягає у диференціації банків за масштабами і ризикованістю діяльності при визначенні для них нормативів капіталу. Тобто різні за розмірами і характером діяльності банки, що мають різний вплив на банківську систему, мають контролюватися по-різному. На думку автора, такий підхід підвищить адекватність оцінки рівня капіталізації банків в Україні і забезпечить підвищення стійкості банків на практиці. В умовах нестабільності та обмежених можливостей залучення додаткових ресурсів рівень достатності капіталу банків є індикатором фінансової стійкості всієї банківської системи, і тому адекватність його оцінки має вирішальне значення у процесі її забезпечення.

Список використаних джерел

1. Ж. Довгань: Капіталізація банківської системи України // Вісник НБУ.— 2008.
2. Диба М.І., Осадчий Є.С. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України // Фінанси України. — 2008. — №6.
3. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкащина. — Суми : УАБС НБУ, 2010. — 153 с.
4. Міщенко В. І. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України // Вісник Національного банку України. — 2008. — № 10.
5. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова № 368 Правління НБУ від 28.08.2001 р.
6. Бюлетень НБУ // Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. — 2014. — № 4.
7. Офіційний сайт Національного банку України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

30.06.2014 р.